

Exkurzia z humánnej geografie 2022

Dátum: 11. 9. – 16. 9. 2022

Trasa: Košice – Rožňava – Štítnik – Sirk – Šivetice – Tornaľa – Číž kúpele – Veľké Dravce – Šiatorská Bukovinka/Šomoška – Filákov – Lučenec – Halič – Veľký Krtíš – Dudince – Hontianske Tesáre – Žemberovce – Levice (Margita-Ilona) – Levice – Podhájska – Nesvady – Kolárovo – Komárno – Štúrovo – Levice (Margita-Ilona) – Nitra – Topoľčianky – Dolné Vestenice – Prievidza – Bojnice – Nitrianske Pravno – Čičmany – Rajecké Teplice – Žilina – Ružomberok – Liptovská Mara – Liptovský Mikuláš – Bobrovec – Demänovská dolina – Svit – Poprad-Spišská Sobota – Smižany – Košice

Popis: V dňoch 11. – 16. 9. 2022 sa pre študentov 3. ročníka geografie na Prírodovedeckej fakulte UPJŠ v Košiciach uskutočnila Exkurzia z humánnej geografie pod vedením Dr. M. Kullu, doc. L. Novotného a Dr. L. Pregiho. Primárnym cieľom exkurzie bolo upevniť si teoretické vedomosti nadobudnuté počas štúdia priamo v teréne a získať nové poznatky o regiónoch Slovenska, na ktoré nadviaže výučba v ďalších semestroch.

Počas šiestich dní študenti absolvovali trasu takmer 1300 km rôznymi územnými a správnymi, historickými regiónmami či geomorfologickými jednotkami Slovenska. Navštívili sme viac ako 40 lokalít zvolených tak, aby účastníkom umožnili hlbšie preniknúť do problematiky sociálno-ekonomického vývoja porozumenie sociálno-ekonomického vývoja našej krajiny s dôrazom na populačné, sídelné, administratívne, kultúrne či hospodárske pomery v rôznych regiónoch Slovenska.

Študenti navštívili viaceré centrá nadregionálneho a regionálneho významu (Nitra, Žilina, Komárno), ale aj malé mestá, ktoré zohrávajú špecifickú pozíciu v sídelnej hierarchii Slovenska (Tornaľa, Filákov, Štúrovo, Bojnice, Svit) a obec, ktorá ako posledná na Slovensku získala štatút mesta – Nesvady. Trasa viedla viacerými poľnohospodárskymi a vinohradníckymi oblasťami. Osobne sme navštívili Poľnohospodárske družstvo v Žemberovciach pri Leviciach, ktoré sa zaoberá chovom oviec a rodinnú firmu Domin & Kušický – Víno Natural, v ktorej sme sa oboznámili s pestovaním viniča a výrobou vína ekologickým spôsobom.

Fyzickogeografické ale aj polohové a sociálno-ekonomické aspekty sme hodnotili pri návšteve kúpeľov (Číž, Dudince, Bojnice, Rajecké Teplice), navštívili sme aj viaceré kultúrno-historické pamiatky (románska rotunda v Šiveticiach, evanjelický kostol v Štítniku, zámok v Haliči, Levický hrad, Nitriansky hrad, vojenská pevnosť v Komárne, Čičmany) a prírodné zaujímavosti (kamenný vodopád v obci Šiatorská Bukovinka, rokľina v Hontianskych Tesároch, Demänovská dolina s Vrbickým plesom), kde sme mohli priamo v teréne zhodnotiť výsledky lokalizačných a realizačných predpokladov rozvoja cestovného ruchu.

Napriek tomu, že kvôli pandémie COVID-19 sú exkurzie vo viacerých podnikoch pozastavené, podarilo sa nám dostať do výrobných podnikov z rôznych odvetví priemyslu (Agro CS vo Veľkých Dravciach, VEGUM v Dolných Vesteniciach, Slovchips v Smižanoch). Predstavitelia týchto firiem nám priblížili odberateľsko-dodávateľské vzťahy, problematiku dopravy a logistiky produktov, či výziev trhu práce a podnikateľského prostredia v krajine. Kľúčovým lokalizačným faktorom priemyslu, ale aj ďalších hospodárskych aktivít je doprava a dopravná infraštruktúra. O regionálnych disparitách v tejto zložke infraštruktúry sa mohli účastníci presvedčiť nielen počas jazdy, ale aj priamo v rôznych lokalitách, a to tak v oblasti cestnej, železničnej ako aj lodnej dopravy.

Veľmi milé prijatie sme zažili aj v meste Tornaľa, kde nás miestny poslanec, náš absolvent Mgr. Peter Tóth – geograf, oboznámil s problematikou riadenia obce a výzvami miestnej samosprávy, obzvlášť v území s vysokou mierou nezamestnanosti.

Exkurziu sme zahájili v historickom regióne Gemer, kde sme absolvovali krátku prechádzku centrom mesta Rožňava, predstavili sme si historicko-spoločenský a ekonomický význam regiónu. Na obrázku vidíme strážnu vežu, niekdajšiu zvoniu, ktorá sa nachádza uprostred najväčšieho štvorcového námestia na Slovensku. Dr. Kulla tu priblížil priestorovú štruktúru mesta Rožňava a poukázal na históriu baníctva v meste a jeho okolí.

Ďalšia naša zastávka bola v obci Štítňik, niekdajšom meste, kde sme si pozreli interiér gotického evanjelického a. v. kostola, ktorý ukrýva veľké umelecké bohatstvo prezentované vzácnymi epitafmi, kazateľnicou, neskororenesančným oltárom a freskami zo 14. a 15. storočia. Tieto boli objavené počas rozsiahlej obnovy kostola v rokoch 1908 – 1909.

Vysoká pec v Sirku ležiacom v Turskej doline južne od mesta Revúca je významnou technickou pamiatkou z čias rozkvetu baníctva na Gemeri. Predstavovala hutnícky symbol železorného baníctva tohto regiónu. Spracovávala železnú rudu z okolitých baní v oblasti Železníka v období koncom 19. a začiatkom 20. storočia.

V údolí meandrujúcej rieky Muráň južne od Jelšavy je strategicky zaujímavá vyvýšenina nad obcou Šivetice, na ktorej bol v polovici 13. storočia postavený tehlový románsky kostol zasvätený sv. Margite Antiochijskej. Kostol má tvar rotundy s vnútorným priemerom 11 m a patrí medzi najväčšie stavby kruhového pôdorysu v strednej Európe z tohto obdobia. V súvislosti so svojou polohou a neďalekým, dnes už zaniknutým hradom, mala rotunda okrem popri sakrálnom aj strážny význam.

V priestoroch amfiteátra Dr. Kulla predstavil históriu a súčasnosť jedných z najmenších kúpeľov na Slovensku – kúpeľov Číž. Tieto sú unikátne predovšetkým svojou mikroklimou (vysoký počet hodín slnečného svitu) ako aj zložením minerálnych vôd – brómovo-jódová voda s vysokým obsahom minerálnych látok. Liečia sa tu predovšetkým cievne choroby, ateroskleróza a choroby pohybového ústrojenstva. Takisto je možnosť využiť hipoterapiu.

Vo Veľkých Dravciach sme navštívili podnik Agro CS Slovakia, ktorý vznikol v roku 2000 v areáli bývalého poľnohospodárskeho družstva a dnes zamestnáva viac ako 100 pracovníkov z obce a blízkeho okolia. Agro CS sa vypracoval na najväčšieho producenta pestovateľských substrátov na Slovensku. V rámci návštevy podniku sme sa oboznámili s odberateľsko-dodávateľskými vzťahmi, lokalizačnými faktormi a stavom miestneho trhu práce.

Predposlednou zastávkou počas prvého dňa exkurzie bola obec Šiatorská Bukovinka. Na vrchole ležiacom priamo na slovensko-maďarskej hranici, nad príľahlou maďarskou obcou Somoskő, stojí gotický hrad Šomoška, ktorý postavili z bazaltových kvádrov. Pod hradom sa nachádza asi 9 metrov vysoký kamenný vodopád, ktorý patrí k najkrajším prírodným výtvorom na Slovensku. Vznikol pred asi štyrmi miliónmi rokov stuhnutím lávy. Vodopád pozostáva z tmavých päť- až šesťbokých čadičových stĺpov a svojou ohnutou formou sa radí k celoeurópskym unikátom.

Po ubytovaní vo Filákovke sme absolvovali v neskorých večerných hodinách v podhradí Filákovského hradu prednášku o histórii hradu a mesta pod ním sa rozvíjajúceho s pánom Dr. Róbertom Rubintom, vyštudovaným historikom. Ako mestský poslanec, učiteľ miestneho gymnázia ale aj vinohradník nás oboznámil so súčasnou demografickou a hospodárskou štruktúrou mesta ale aj príľahlého regiónu.

Druhý deň exkurzie sme začali v centre Novohradu – v Lučenci. Tu sme si predstavili nie celkom úspešnú víziu formovania mesta ako centra silikátového priemyslu a jeho aktuálne geografické charakteristiky. Spomedzi pamiatok vzbudila najväčšiu pozornosť čerstvo zrekonštruovaná židovská synagóga, jedna z najväčších na Slovensku.

Ďalším príkladom úspešne zrekonštruovanej kultúrno-historickej pamiatky je zámok v Haliči. Haličské hradné panstvo patrilo rodu Tomajovcov, potom Lossonczyovcov a neskôr Forgáchovcov. V mestečku pod zámkom sa rozvíjala remeselnícka výroba – hlavne súkenníctvo a hrnčiarstvo. V súčasnosti zámok, ktorý kúpila a zrekonštruovala košická spoločnosť IMET, slúži na účely cestovného ruchu. Okrem prehliadok historických expozícií je tu luxusný 4*hotel Galicia Nueva a zámocká reštaurácia.

Veľký Krtíš je centrom Stredoslovenskej vinohradníckej oblasti. My sme využili prítomnosť v tomto regióne a navštívili sme rodinné vinárstvo NATURAL VÍNO Domin & Kušický. S technológiou ekologického pestovania viniča a následne jeho spracovaním a výrobou biovína nás oboznámila majiteľka firmy Diana Kušická so svojim synom Ing. Dávidom Kušickým.

Dudince sú z pohľadu počtu obyvateľov (1440) najmenšie mesto na Slovensku. Tunajšie kúpele patria v rámci Slovenska medzi kúpele s najteplejšou klímou s najmenším počtom veterných a najväčším počtom slnečných dní v roku. Malá nadmorská výška a poloha na rovine s pahorkatinným okolím spôsobujú, že klíma je typicky nížinná, veľmi teplá. Prírodné minerálne vody majú unikátne zloženie na liečbu chorôb pohybového aparátu, srdcovo-cievneho aparátu a neurologického systému, preukázateľný účinok je aj v detoxikačnej medicíne. Obsah síry vo vode blahodarné pôsobí na pokožku. Najväčšou raritou Dudiniec, ktorá je dodnes zahalená rúskom tajomstva, sú tzv. rímske kúpele. Kamenné vane v travertíne, pravdepodobne vytvorené človekom, sú na základe názvu, ktorý sa dedil z pokolenia na pokolenie, spájané s Rímskou ríšou.

Prvýkrát sme sa počas exkurzií z humánnej geografie zastavili v obci Hontianske Tesáre a určite to stálo za to. Tesárske dúpence boli umelo vysekané človekom do pieskovcovej horniny. Pravdepodobne slúžili ako skrýše pred Turkami. Dúpence sú 5 až 6 m veľké a 180 až 200 cm vysoké skalné izby. Celkovo sa tu nachádzajú štyri skrýše. Podľa počtu vyhlbených dier boli nazvané ako Jednodierka, Dvojdiere a najväčšia Osemdiere. Od dúpencov sme sa príjemnou prechádzkou presunuli k Tesárskej roklina. Je to nezvyčajná a na slovenské pomery jedinečná roklina. Vznikla pôsobením vody na vulkanické horniny. Nachádzajú sa tu až štyri vodopády, ktoré sú aktívne väčšinou len v jarňách mesiacoch, alebo po výdatných zrážkach.

Ako sme sa mohli presvedčiť na vlastné oči v obci Žemberovce, chov oviec nie je lokalizovaný iba v regiónoch ako Liptov, Spiš, Orava či Kysuce ale aj v regióne Tekov. Zootechnik Ing. Štefko nám priblížil problematiku chovu oviec na Slovensku.

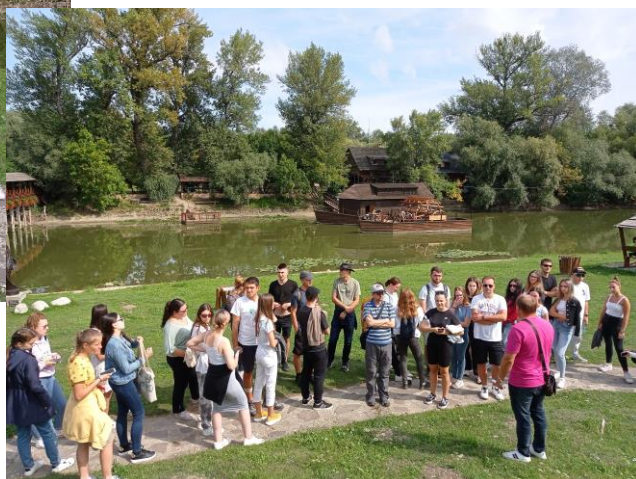
Jednou zo štyroch lokalít, kde sme aj nocovali, bolo mesto Levice. V ňom sme nemohli obísť návštevu zrúcaniny Levického hradu, ktorý patrí k nížinným hradom a v minulosti zohrával dôležitú obrannú funkciu pri vstupe k stredoslovenským banským mestám.

Jednou z najnavštevovanejších lokalít na Podunajskej nížine je termálne kúpalisko v Podhájskej s geotermálnou vodou, ktorej zloženie sa prirovnáva k vode Mŕtveho mora. V obci sme mohli na vlastné oči vidieť ako sa prítomnosť kúpaliska podpísala na rozvoji turistickej infraštruktúry – ubytovanie na súkromí, penzióny, reštaurácie. Kúpalisko je obľúbené nielen medzi Slovákmi ale vo veľkom počte ho navštevujú aj Česi, Maďari či Poliaci.

Najmladšie mesto na Slovensku sú Nesvady (štatút mesta získali 1. 1. 2020). Spoločnú fotku sme si spravili pred kostolom sv. Jozefa. Dr. Pregi nás oboznámil aj s pomerne bohatou hospodárskou základňou tohto malého mesta na Podunajskej nížine.

Na mŕtvom ramene Malého Dunaja v Kolárove sa nachádza jedinečná národná kultúrna pamiatka – plávajúci vodný mlyn – posledný na Slovensku. K mlynu vedie najdlhší celodrevený zastrešený most v Európe. V areáli mlyna sa nachádza skanzen ľudovej kultúry a Múzeum vodného mlynárstva.

Komárno je kultúrne centrum Maďarov na Slovensku, univerzitné mesto, regionálne centrum, dopravný uzol i turistická destinácia. Tieto skutočnosti sme si ilustrovali návštevou Komárňanskej pevnosti neďaleko sútoku ústia Váhu do Dunaja a Nádvoríu Európy, kde sa nachádza viac ako 40 budov, ktoré symbolizujú stavebné štýly rôznych krajín Európskej únie.

Dr. Pregi účastníkov oboznámil s demografickými ale aj ekonomickými špecifikami mesta Štúrovo, ktoré sa nachádza v cípe medzi riekami Dunaj, Hron a Ipel'. Z nábřežia Dunaja sa nám naskytl takýto nádherný pohľad na Katedrálu Panny Márie a sv. Vojtecha v Ostrihome.

V Nitre nás privítalo daždivé počasie. Študenti si prezreli Nitriansky hrad a jeho okolie. Dominantou hradného areálu je Katedrála svätého Emeráma, biskupský palác a mohutné opevnenie s vystupujúcimi bastiónmi. Hradný komplex je situovaný na skalnom brale v centre mesta, vďaka čomu sme si priamo z neho mohli priblížiť priestorovú štruktúru mesta, lokalizačné predpoklady a transformáciu rôznych odvetví hospodárstva či špecifiká dopravnej infraštruktúry.

Pýchou obce Topolčianky, ktorá leží severne od Zlatých Moraviec pod úpäťm Tribeča, je rozsiahly anglický park, do ktorého je malebne zasadený klasicistický kaštieľ vytvárajúci južné krídlo historického objektu staršieho zámku. Pôvodne tu stál gotický vodný hrad a neskôr renesančná pevnosť. Z klasicistického zámockého krídla sa postupne stalo múzeum. Jeho návštevníci môžu obdivovať bohatú knižnicu s vyše 14-tisíc zväzkami, ktorá je jednou z mála zachovaných zámocných knižníc na Slovensku.

Národný žrebčín Topolčianky je známy ako jedno z najvýznamnejších chovných staníc v Európe, patrí tiež medzi svetovo najvýznamnejšie žrebčiny. Je národným centrom chovu a šľachtenia koní na Slovensku. Žrebčín v súčasnosti možno právom zaradiť do kultúrneho dedičstva národa, ale aj označiť ho za európsku raritu.

Horná Nitra patrí k našim najpriemyselnejším regiónom. Tento rok sa nám podarilo navštíviť podnik s dlhoročnou tradíciou VEGUM v Dolných Vesteniciach, ktorý sa zaoberá výrobou rôznych komponentov z gumy. Pre študentov bolo určite zaujímavé na vlastné oči vidieť celý výrobný proces od prvého spracovania kľúčovej suroviny – kaučuku až po finalizáciu výroby napr. hokejových pukov, ktoré distribuuje aj do NHL.

Počas návštevy Bojníc mali študenti možnosť navštíviť bojnický zámok a kúpele. Zoologická záhrada Bojnice je najstaršou a najnavštevovanejšou zoologickou záhradou na Slovensku. Dominantou mesta je romantický zámok, ktorý stojí na travertínovej kope nad mestom. Bojnický zámok patrí k najstarším a najvýznamnejším pamiatkam na Slovensku. Prvá písomná zmienka o existencii hradu je už z roku 1113. V roku 1970 bol vyhlásený za Národnú kultúrnu pamiatku. V súčasnosti je zámok súčasťou Slovenského národného múzea.

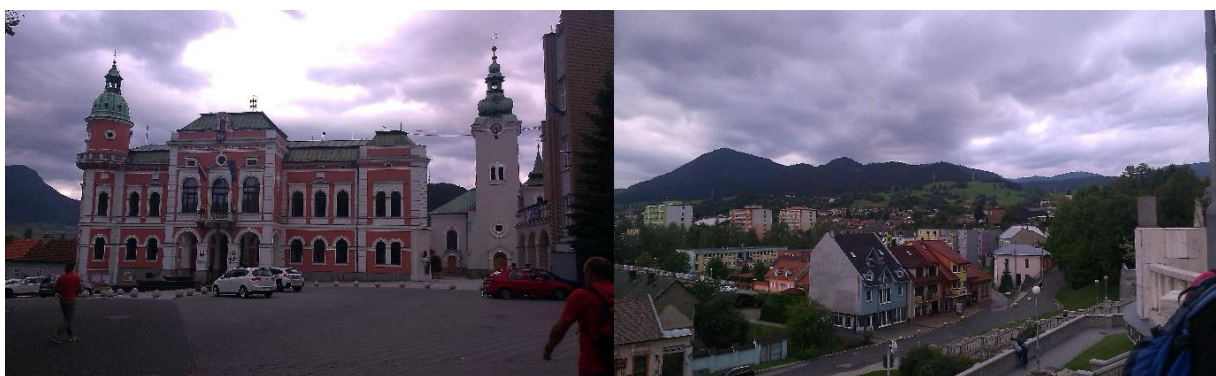
Nitrianske Pravno a okolité obce vďaka za svoj rozvoj banskému podnikaniu, s ktorým úzko súviselo osídľovanie celej oblasti nemeckými kolonistami. Obec sa stala jedným z centier Hauerlandu, stredoslovenskej oblasti nemeckého osídlenia a až do 2. svetovej vojny sa volala Nemecké Pravno. Túto skutočnosť aj dnes ilustruje rozsiahle štvorcové námestie a architektúra typická pre nemecké banské mestečka na Slovensku.

Čičmany sú najvyššie položená obec v Žilinskom kraji. Nachádzajú sa vo výške 655 m n. m. v Strážovských vrchoch, pri prameni rieky Rajčanka. Obec je preslávená unikátnou drevenou architektúrou a maľovanými zrubovými drevenicami. Ornamentálna výzdoba domov slúžila pôvodne na ochranu dreva vápenným náterom pred nepriaznivými prírodnými vplyvmi. Vzory sú inšpirované ornamentom tunajšej výšivky. V roku 1977 bola historická časť obce vyhlásená za pamiatkovú rezerváciu ľudovej architektúry.

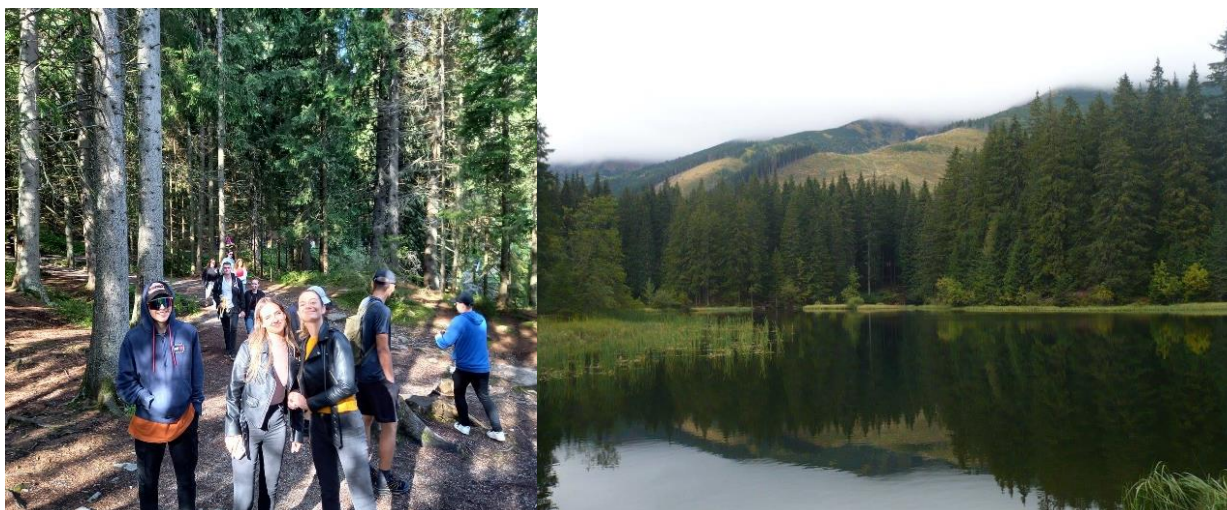
Krajské mesto Žilina leží na sútoku riek Váh, Kysuca a Rajčanka. Počtom obyvateľov je štvrtým najväčším mestom na Slovensku. Je administratívnym, hospodárskym, dopravným a kultúrnym centrom severozápadného Slovenska. Mesto disponuje viacerými kultúrne-historickými pamiatkami ako napr. kaštieľ v Budatíne. Jadrom mesta je však Mariánske námestie, ktoré bolo vyhlásené v roku 1988 za mestskú pamiatkovú rezerváciu. Mariánske námestie má ako jediné na Slovensku zachované renesančné arkády (laubne).

Ružomberok je centrum Dolného Liptova, leží na sútoku Váhu a Revúcej v západnej časti Liptovskej kotliny na rozhraní významných slovenských pohorí – Veľkej Fatry, Chočských vrchov a Nízkyh Tatier. Na námestí Andreja Hlinku boli študentom predstavené základné humánogeografické charakteristiky mesta a regiónu. Hlavným zamestnávateľom v meste je celulózo-papierenská spoločnosť Mondi SCP. Región ponúka výborné podmienky pre rozvoj cestovného ruchu (Vlkolíne, Malinô Brdo, Bešeňová). Najväčším problémom v súčasnosti je však doprava – absencia diaľnice.

Výborný pohľad na najväčšie vodné dielo na rieke Váh – Liptovskú Maru sme mali na diaľničnom odpočívadle Dechtáre. Študentom boli odprezentované dôvody výstavby vážskej kaskády a konkrétne samotného VD Liptovská Mara. Napriek nie ideálnemu počasiu sa nám naskytol krásny pohľad na Západné Tatry či Chočské vrchy.

Program exkurzie spestrila prechádzka k Vrbskému plesu v Nízkych Tatrách. Demänovská dolina patrí medzi najobľúbenejšie a najnavštevovanejšie miesta zahraničných ako aj domácich turistov, milovníkov zimných športov a turistiky. Ide zároveň o oblasť, kde rozvoj cestovného ruchu naráža na limity prírody a zásahy do životného prostredia sú často vnímané kriticky.

Počas exkurzie sme navštívili aj jedno z najmladších miest a sídel vôbec na Slovensku. Svit založil podnikateľ Tomáš Baťa v medzivojnovom období a jeho názov je skratkou Slovenskej viskózy továrne. Pre mesto sú typické tzv. Baťove domy. Baťova stavebná kancelária uplatňovala pri týchto funkcionalisticky ladených domoch model kombinácie prefabrikovaného skeletu s tradičnou tehlovou výplňou.

Pod Tatrami sme sa dostali do historického regiónu Spiš. Spišská Sobota v minulosti známa aj ako Georgenberg sa spolu s ďalšími spišskými mestečkami v roku 1946 zlúčila do dnešného mesta Poprad. V centre Spišskej Soboty doc. Novotný študentov oboznámil s historickými, populačnými a ekonomickými špecifikami nielen mesta Poprad ale aj celého regiónu. V súčasnosti Spišská Sobota plní úlohu historicko-turistického centra. Najvýznamnejšou pamiatkou je Kostol sv. Juraja postavený v polovici 13. storočia s gotickým interiérom a oltárom z dielne Majstra Pavla z Levoče. Prevažná časť meštianskych domov pochádza zo 16. a 17. storočia. Mnohé z nich v súčasnosti poskytujú reštauračné a hotelové služby, v niektorých sú umiestnené kultúrne a štátne inštitúcie. Stojí tu aj dom, v ktorom bol ubytovaný Matej Korvín. Na jeho počesť je tu vytesaná aj pamätná tabuľa.

Exkurziu sme ukončili v potravinárskej spoločnosti Slovchips, ktorá sa nachádza v najväčšej vidieckej obci na Slovensku – v Smižanoch. Konateľ spoločnosti Ivan Handlovič nás oboznámil nás s technológiou výroby, odberateľsko-dodávateľskými vzťahmi a príjemným prekvapením pre nás bol aj darček, ktorý sme dostali na cestu domov – chutné produkty spoločnosti.

Organizátori týmto ďakujú študentom aj vodičovi Miroslavovi Dziakovi za zdarný priebeh exkurzie, za dôsledné dodržiavanie opatrení a zodpovedný prístup k povinnostiam počas aktívnej časti exkurzie.

M. Kulla, L. Novotný, L. Pregi